

Vondelpark is een aanrader voor liefhebbers van historische anekdotes, voor hen met een serieuze belangstelling voor politieke analyse en voor eenieder die zijn/haar kleine politieke partij niet gelijk een Economische Bond of LPF ten onder wil zien gaan.

Marloes Schoonheim,
Radboud Universiteit Nijmegen

Anneke Linders, *'Frappez, frappez toujours!' N.S. Corry Tendeloo (1897-1956) en het feminisme in haar tijd*. Proefschrift Universiteit Utrecht (Hilversum: Verloren, 2003) 287 pp. ISBN 90-6550-765-5

Dit is een boek dat vanaf de 'Ouverture' tot doorlezen uitnodigt. Secundaire informatie, interviews en gedrukt bronnenmateriaal leiden tot een eerbetoon aan mr. Corry Tendeloo en aan het feminisme zoals dat bij deze strijdende vrouw hoorde. Ondanks de uitgebreide historiografie van het feminisme in Nederland in de eerste helft van de vorige eeuw, is dit een waardevolle studie. Het is vooral een geslaagde biografie. Het feminisme kan als de belangrijkste schakel in het leven van Corry Tendeloo beschouwd worden. De vroegtijdige dood van haar vader en de moeilijkheden die daarvoor voor haar moeder te overwinnen waren, vormen een belangrijke oorzaak van de latere inzet van Tendeloo voor de rechten van de vrouw.

Tendeloo had een sterke band met Nederlands-Indië. Zij was in 1896 in Tebing Tinggi geboren als dochter van een hogere bestuursambtenaar. Haar moeder kwam uit een vergelijkbaar milieu, gewend aan de relatieve luxe van het leven van bestuursambtenaren in Nederlands-Indië. Na het overlijden van vader Henri in 1903 aan tyfus, vestigde moeder Tendeloo-Stamm'ler zich blijvend in Nederland. Hier zou zij zich inzetten voor de opvoeding en vooral ook voor een goede opleiding voor haar kinderen. Voor Corry's broer lag een academische opleiding voor de hand, in navolging van vader Henri Tendeloo, die op 4 juli 1895 aan de Universiteit Leiden was gepromoveerd in de rechtswetenschappen en de taal- en letterkunde. Corry zou haar meesterstitel via een omweg bereiken. Uiteindelijk zou zij zich als advocaat in Amsterdam vestigen.

In de zomer van 1928 betrok zij een appartement in het zojuist geopende gebouwencomplex 'Het Nieuwe Huis' aan het Roelof Hartplein. Hier bleef zij 25 jaar wonen. Ze speelde een actieve rol in de coöperatieve woonvereniging. Een actieve rol zag zij ook voor zichzelf weggelegd binnen tal van organisaties met raakvlakken aangaande de ontwikkeling van de rechten voor de vrouw. Daarbij toonde zij over een uitnemend gevoel te beschikken om de door haar gewenste situatie te bereiken door een zeer strategische inzet van haar capaciteiten. Al was ze een feministe *pur sang*, ze verstond als geen ander het *reculer pour mieux sauter*.

Haar actieve leven werd gekenmerkt door de crisistijd in het Interbellum en door de Tweede Wereldoorlog. Na de bevrijding kwam via het noodparlement haar 'doorbraak' naar de actieve politiek. Had zij vóór de Tweede Wereldoorlog zitting in de gemeenteraad van Amsterdam voor de Vrijzinnig-Democratische Bond (VDB), in Den Haag zou zij volksvertegenwoordigster worden voor de in 1946 opgerichte Partij van de Arbeid. Ondanks haar slechte gezondheid bereikte zij hier de nodige wapenfeiten.

Linders brengt treffend naar voren hoe Tendeloo ook in Den Haag een uitgekende weg wist te volgen om uiteindelijk – alle politieke klippen ten spijt – haar ultieme doel te bereiken: gelijke rechten voor vrouwen op alle terreinen, of het nu ging om arbeid,

ouderlijke macht of het huwelijk. De opheffing van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw per 1 januari 1957 (onder juristen bekend onder de naam: *Lex Van Oven*) kan als een postuum eerbetoon aan mr. Corry Tendeloo worden beschouwd. Zij was immers degene die minister-president Drees in kennis bracht met de 74-jarige Leidse emeritus-hoogleraar J.C. van Oven, die al sinds de jaren twintig van de vorige eeuw binnen de rechtswetenschappen pleitte voor gelijke rechten voor de gehuwde vrouw. Het naar voren schuiven van Van Oven was één van de meesterlijke zetten van Tendeloo. Op haar voorspraak werd hij minister van Justitie. Zij had daartoe overigens zelf ook de kwaliteiten, maar aan een vrouwelijke minister waren Drees en zijn coalitiepartners nog niet toe. (Voor de eerste vrouwelijk minister moeten we op de benoeming van mevrouw Klompé wachten die niet feministisch was en daardoor acceptabeler voor de Haagse heren.)

Linders heeft met dit mooie boek recht gedaan aan de belangrijke rol die Corry Tendeloo heeft gespeeld voor de rechten van de vrouw in de Nederlandse democratie. Daarbij is het accent vooral komen te liggen op het denken, doen en laten van Tendeloo als feministe. Onbelicht blijft de mate waarin haar handelen werd bepaald vanuit de juridische discipline. Linders geeft aan dat er weinig (primair) materiaal daarover voor handen is. Wel wordt er aandacht besteed aan het feit dat Corry Tendeloo in de Tweede Kamer haar redevoeringen steeds plaatste binnen de rechtshistorische context. Daarin was zij een typische leerling van Van Oven, wiens verdienste het was dat hij zijn leerstoel in het Romeinse recht steeds bleef koppelen aan een uitgesproken interesse voor de dagelijkse *praxis* van de jurist. Zijn decennia-lange arbeid voor het *Nederlands Juristenblad* (*NJB*) is daar één van de voorbeelden van. Zijn manier van denken kon door Tendeloo via het *NJB* meer dan 30 jaar gevolgd worden. Haar drijfveer en de legitimatie voor haar actieve handelen lijkt sterk bepaald door haar juridisch denken. De gelijkheid van man en vrouw lag voor Van Oven in de natuur en volgde derhalve *ipso facto* uit het natuurrecht. Van Oven stond achter haar ideeën en had deze misschien via zijn publicaties en persoonlijke kontakten mede vorm gegeven. Maar het belangrijkste was wel het feit (zoals hij haar in een necrologie in het *NJB* herdacht) dat hij respect voor haar had en veel van haar verwachtte.

J.E. van Kamp,
Landbouw Universiteit Wageningen

Janny Venema, *Beverwijck. A Dutch village on the American frontier, 1652-1664*. Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam (Hilversum: Verloren / Albany, NY: State University of New York Press, 2003) 527 pp. ISBN 90-6550-760-4

Het ontstaan van een nieuwe samenleving op Noord-Amerikaanse bodem is het onderwerp van de dissertatie van Janny Venema. Sinds 1985 heeft zij in dienst van het New Netherlands Project gewerkt aan tal van bronuitgaven voor de vroegste geschiedenis van Albany. Nadat eerder al van haar hand een studie over de armenzorg in Beverwijck/Albany in de periode 1650-1700 verscheen (*Kinderen van weelde en armoede*, Hilversum 1993), bekroont zij nu haar jarenlange studie van de Nederlandse archieven in Amerika met een dissertatie over het ontstaan van Beverwijck.

Eén van de fascinerende kenmerken van het korte bestaan van Nieuw-Nederland is de ondergemde felheid waarmee opeenvolgende directeuren hun gezag handhaafden.